

Paár Ádám

A „HELYES” ÉRTELMEZÉS

Petőcz György: *béke sose volt. az LMP egy története*. Aura Kiadó, Budapest, 2014, 238 oldal

Magyarországon a jelenkortörténet, főleg a párttörténet afféle lenézett határmezsgye a történettudomány és a politikatudomány között. A történészek nem szívesen foglalkoznak a jelenkori politikai (főleg pártpolitikai) folyamatok tudományos igényű vizsgálatával, és azt – a céhes elkülönülés logikájából fakadóan – szívesen utalják a politológia hatáskörébe. Ugyanakkor a politológusok a mélyebb elemzésekhez szükséges módszereket maguk is a humán- és társadalomtudományoktól, így a történettudománytól kölcsönzik. A történettudomány és a politológia egymásraultaltsága (valamint utóbbi összefonódása más tudományágakkal, például a szociológiával és a pszichológiával) már régóta ismert Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban. Mindkét szakma kutatói felismerték, hogy a politika óceánjában a négyéves kormányzati ciklusok felszíne alatt mély áramlatok rejlenek: olyan gazdasági, társadalomtörténeti és kulturális folyamatok, amelyek kihatással vannak a mozdulatlan tünő felszínre. A politológusok felismerték, hogy a jelen folyamatainak magyarázatához szükségük van a történelemre.

Köztudott, hogy a francia Annales-iskola tudatosan vállalta a jelenkor kutatását, azon, Lucien Febvre által megfogalmazott tétel alapján, hogy minden történeti kutatás kiindulópontjaként a jelen kérdésfeltevése szolgál. Az Annales első időszakát, az 1930-as éveket a jelenkori történelem témáinak túlsúlya jellemezte. A problémaközpontú történetírás szellemében a folyóirat szerkesztőinek figyelmét nem kerülték el koruk olyan aktuális témái, mint például a New Deal vagy a fasizmus terjedése.

Mégis, a jelenkortörténet nem kis nehézséget jelent a történettudomány számára. Ennek nemcsak egy elméleti oka van (a jelenkortörténet politikaérzékenysége), hanem egy módszertani oka is: a történettudomány szabályai szerint ugyanis a történész csak akkor tudja elvégezni egy korszak kutatását, ha annak forrásai hozzáférhetőek és kezelhetőek. A jelenkori történelem kutatását megnehezíti a levéltári források hiányos volta, az egyéb forrástípusok (sajtóközlemények, interjúk stb.) gyakran tudatosan torzított, manipulált jellege. Az elektronikus hírforrások fejlődése nyomán kialakult információözön sem könnyíti meg a jelenkor vagy közelmúlt történéseit vizsgálni és értelmezni kívánó történész dolgát.

Ezeknek a jogos aggódalmaknak a Jean Leduc által idézett Jean-Jacques Becker azt vetette ellene, hogy a történész számára az a mód, ahogyan a társadalom és az egyes ember megéli a történelmet, éppolyan fontos lehet egy korszak bemutatása, jellegének és főbb dilemmáinak érzékeltetése szempontjából, mint maguk a tények.¹ Ez logikus

¹ Jean LEDUC: *A történészek és az idő. Elméletek, problémák, írásmódok*, Kalligram, Pozsony, 2006, 95.

felvetésnek látszik, hiszen ha elfogadjuk, hogy a történész maga is hozzájárul a tények konstruálásához (ahogyan a posztmodern irányzatok állítják), akkor el kell fogadnunk azt is, hogy a közvélemény, sőt az egyén (illetve napjainkban a tömegmédia) is alakító-jává válhat a tényeknek. Egy korszakot vagy rendszert jellemez az is, ahogyan az emberek emlékezetében, szubjektív benyomásaiban lecsapódik. Az *oral history* kellően kiaknázza az emlékezetben rejlő lehetőségeket. Ez a műfaj alkalmas eszköz a forráshiányos állapot áthidalására, és ezzel a jelenkortörténet beemelődhet a tágabb közösség (a nemzet, régió) általános történelmébe.

Szükséges volt ez a hosszú bevezető, hiszen ennek hiányában nem érthetnénk meg, miért olyan jelentős, hogy interjúkötet jelent meg egy fiatal (mindössze öt éves) párt történetéről, pontosabban történetének *egy szakaszáról* (a 2009–2013 közötti időszakról). Petőcz György újságíró a Lehet Más a Politika (LMP) hét alapítójával készített interjút. Mielőtt magára a könyvre térne át a recenzens, először szükséges megjegyezni, hogy a kötet űrt pótol a magyar nyilvánosságban. A zöld pártok eszmetörténeti, ideológiai gyökereinek kutatása messze elmarad a klasszikus konzervatív, szociáldemokrata, liberális és a szélsőjobboldali irányzatokétól. Ez részben abból fakad, hogy míg például a konzervatív vagy a liberális eszmei hagyomány kutatása széles írott forrásbázisra támaszkodhat, már a 19. század elejétől kezdve rendelkezésre állnak a források, addig a zöld gondolat valóban új irányzat, főleg a magyar környezetben.

A közvélemény hajlamos az egész zöld gondolat felfutását 1968-hoz kötni, és ezzel betolja az irányzatot az újbaloldal térfelére. Holott a '68 utáni újbaloldal csak egy a zöld gondolatot megtermékenyítő eszmei hatások közül, nem a legrégebbi, és talán nem is a legfontosabb. Tudomásul kell venni a zöld eszme összekapcsolódását a felvilágosodás és az utilitarizmus kritikájával, a romantikával, a panteizmussal, az anarchizmussal, az utópisztikus szocializmussal (lásd például François Fourier falanszter-elméletét), a konzervativizmussal, a posztmodernnel, a regionalizmussal és a feminizmussal. E kérdéskör egyáltalán nem kutatott a magyar történettudományban, jobbra a politikatudomány művelői foglalkoznak a zöld gondolat eszmetörténeti hátterével.²

Az interjúkötet valóban teljesíti azt a missziót, amelyet a zöld mozgalmak iránt kíváncsi olvasó várhat tőle. A meginterjúvált volt LMP-s politikusok elbeszéléséből és Bozóki Andrásnak a kötetet záró tanulmányából betekintést nyerhetünk a nemzetközi és magyar zöld mozgalmak „dzsungelébe”, megismerkedhetünk a nyugat-európai országok és a posztkommunista térség zöldjei közötti szemléletbeli különbségekkel, sőt bizalmatlansággal is, amely a történelmi előzményekből táplálkozik. Mivel a vasfüggönytől keletre a természet- és közösségpusztítás egy (szélső)baloldali rendszerhez kötődött (gondoljunk a bős–nagymarosi vízlépcsőre vagy a romániai Bözödújfalú elárasztására, a falurombolás tervére, a csernobili katasztrófára stb.), ezért az itteni zöldek modernizációkritikája gyakran konzervatív, tradicionalista, „jobboldali” hangon szólalt meg, amit

² Hivatkozhatunk az alábbi tanulmányokra: ALBERT József: *Zöld mozgalmak, pártok*, Comitatus 2008/9–10., 9–17; BODA Zsolt: *Globális ököpolitika*, Politikatudományi Szemle 2003/3–4., 97–120; BODA Zsolt – SCHEIRING Gábor: *Zöld közpolitika-befolyásolás az Európai Unióban*, Politikatudományi Szemle 2006/4., 41–74.

viszont a nyugati „elvbarátaik” nacionalistaként, sőt xenofóbként fordítottak le a maguk számára, és ítélték el.

Az értelmiségi, tudományos közegekből érkező fiatalok, akik a '80-as évek második felében, és a '90-es évek elején közel kerültek a zöld mozgalomhoz, rácsodálkoztak a nemzetközi zöld mozgalom „balos”, rendszerkritikus, antikapitalista tendenciáira. Például arra, hogy török és kurd zöldek bátran lengetik a Marx- és Lenin-képes zászlóikat (35). Jávor Benedek plasztikusan ábrázolta a nyugat-európai és közép-kelet-európai zöldek közötti törést. Szerinte a magyar zöld mozgalmakra az a fajta, általa Lányi András nevével fémjelzett gondolat a jellemző, „hogy Magyarország speciális hely, a magyarok speciális nép, ide nem lehet egyszerűen importálni és adaptálni a nyugat-európai mintákat, nekünk a saját utunkat kell megtalálni, ami a magyarság lelkéhez közel áll, és fel emeli a magyarságot. Ez a kicsit népi, harmadikutas gondolkodás pedig hagyományosan vitában van a baloldallal, és a modernizációs dühvel” (36).

Nem általában a zöld gondolat, hanem az LMP története áll a kötet középpontjában, de a szemléletbeli eltérések tudomásul vétele nélkül a magyar zöld mozgalmon, illetve a párton belüli viták is érthetlenné válnak (például annak kapcsán, hogyan viszonyuljon egy zöld párt a baloldalhoz, általában a hazai politika bal–jobb irányultságához). A későbbi belső vitáknak megágyazott a bűbánatvölgyi panzióban tartott két és fél napos találkozó 2007. szeptember 21. és 23. között, amelyen tizenöt fő vitatta meg a megalakítani kívánt párt ideológiai profilját. A társaságban főleg két kérdésben volt vita. Vajon az LMP csak szűken értelmezett zöld párt legyen (ami a magyar körülmények között egyet jelent az alacsony támogatottsággal), vagy képviseljen általános rendszerszintű kritikát? A realitások az utóbbinak kedveztek, és mint Jávor mondta, „elég hamar eldőlt, hogy ez egy olyan párt lesz, amelyik zöld ugyan, de a magyar politikai intézményrendszer belső válságára is reagál, és azzal szemben fogalmazza meg magát” (40).

A korábbi zöld pártok kudarca elég kijózanítóan hatott azokra, akik önálló zöld politikai szervezet megalakításában reménykedtek. A 2006-os „forró ősz” eseményei (az őszi beszéd kiszivárogtatása, a tévészékház felgyújtása, rendőrattak az Astoriánál, Sólyom László köztársasági elnök beszéde a morális válságról) amúgy sem tették lehetővé egy pusztán ökopárt megalapítását. Menet közben megerősödött a Jobbik, és 2007 augusztusában megszerveződött a Magyar Gárda. Világos volt, hogy valamit kezdeni kell ezzel a rendszerszintű morális és társadalmi „felbomlással”.

A másik kérdés az volt: vajon az új párt baloldali bázison jöjjön létre (mint a nyugat-európai pártok), vagy pedig olyan politikai erő legyen, amelyik a „baloldaliság”, „jobb oldaliság” és a liberális eszme értékeinek szintézisére törekszik? Végül az alapítók nem kis vita után az utóbbi koncepciót fogadták el. Jávor Benedek a hazai zöld mozgalom konzervatívabb jellegével, a nyugat-európaihoz hasonlóan erős antinukleáris szemlélettel és a nőmozgalmak hiányával érvelt. A társaságban akkor „baloldalinak” tekintett Schiffer András is ezt a vonalat támogatta. Voltak páran (Rauschenberger Péter, Dorosz Dávid), akik kezdettől kritikus hangon szóltak az értékszintézisről, de az LMP 2010-es sikere (a parlamentbe kerülés) mégis ezt a taktikát igazolta.

Aligha kétséges, hogy baloldali bázison és „balosabb” programmal (az akkor még legbeágyazottabb párt, az MSZP ellenében) ez nem ment volna, viszont negatív hatása volt, hogy a párt túlzottan kiszolgáltatta magát a helyi társadalom meghatározó erőinek. Dorosz ezzel kapcsolatban idéz egy példát: Miskolcon kihelyezték a párt választási plakátjait, amelyek egy roma gyereket és egy szőke lányt ábrázolt, ezzel a felirattal: „Lehet-e majd ugyanannyi a fizetésük? Igen.” Dorosz állítása szerint Mile Lajos, a párt helyi jelöltje (korábban az MDF, majd a Magyar Demokrata Néppárt képviselője) őrjöngve követelte a plakátok eltávolítását, mivel szerinte az szavazatokat visz, és nem hoz (90). A Budapest–vidék törésvonal hamar megjelent, megmérgezve az amúgy „más politikát” hirdető, és a törésvonalak meghaladására törekvő LMP-t. Mindez súlyosan megterhelte a párton belüli viszonyokat.

Nem feladatunk ismertetni részletesen az LMP-n belüli vitákat. Azonban figyelemfelkeltő, hogy a meginterjúvolt személyek kiválasztása némi tendenciát tükröz, ugyanis valamennyi interjúalany elhagyta a pártot. Hatan a 2013-ban alapított Párbeszéd Magyarországért nevű pártban folytatták pályafutásukat, amelyik szövetséget kötött a Bajnai Gordon vezette Együtt 2014 mozgalommal (Csillag Gábor, Dorosz Dávid, Jávor Benedek, Karácsony Gergely, Scheiring Gábor, Szabó Tímea), míg Rauschenberger Péter teljesen eltávolodott a politikától. Különös egy olyan történetet olvasni az LMP-ről (illetve tágabban a párt gyökereit jelentő zöld mozgalmakról), amelyből éppen a párt jelenlegi két társelnöke, Schiffer András és Szél Bernadett hiányzik. Hiányolhatjuk ezen kívül Kaufer Virágot, Vágó Gábort, Osztolján Ágneszt (az LMP azóta szintén visszavonult oktatáspolitikusát), valamint azt a két személyt, akik nagy szerepet játszottak a párt szakpolitikai agendájának kialakításában: Róna Pétert és Elek Istvánt (utóbbi az LMP egyik alapítója, a párt agytrösztjeként funkcionáló Ökopolisz Alapítvány vezetője). Úgy szintén hiányzik a kötetben sokszor hivatkozott búbanatvölgyi találkozó többi résztvevője: Ámon Ada, Csáki Roland, Vay Márton, Lázár Linda, Móra Vera, Sallai R. Benedek és mások. Megszólaltatható lett volna Mile Lajos és Ivády Gábor, akik már 2010 előtt is rendelkeztek politikusi tapasztalattal.

Nyilvánvalóan másként olvasnánk a párt történetét, ha a kötetben megszólalók mellé helyeznénk Schiffer András narratíváját, hiszen – ahogyan az interjúalanyok felsorolásából látható – a kötetben jórészt az LMP szétszakadása után új pártot alapító „renegátok” szólalnak meg, és számos ponton reflektálnak Schiffer (ahogyan olykor közvetlenséggel nevezik: „Schifi”) álláspontjára. Ráadásul Schiffer kezdettől agilisan vett részt a párt szervezésében. Ahogyan Rauschenberger Péter megjegyezte: „az LMP első háromszáz tagja jórészt az ő telefonkönyvéből ugrott elő, mégpedig az ország különböző szepteleiben” (53). Schiffer András érdeme, hogy a párt túlélte a 2013-as pártszakadással járó válságot – utólag a 2014. április 6-i választás eredménye is őt, és egyúttal a jobb-bal megosztottságot felülíró értékszintézishez való ragaszkodást igazolta.

A hiányosságot enyhíti, hogy a szerző a könyv címében tudatosan vállalta, hogy az LMP „egy” történetét kívánta bemutatni. Petőcz György azonban nem vitatja el mások jogát, hogy kifejtsek a saját narratívájukat, és odategyék a könyve mellé. A recens számára szimpatikus a különböző elbeszélések egyenjogúságának címbéli érzékeltetése, noha ez

nem pótolja más elbeszélések megjelenítését. Mellesleg Petőcz azzal is érzékeltetni kívánja az LMP formabontó jellegét, hogy a címben – a párt nevéből kialakított betűszót leszámítva – csupa kisbetűt használ (és a fejezetcímeket meg a meginterjúvolt politikusok nevét is így írja).

A kötet voltaképpen két műfajt ötvöz: nagyobb részét a hét alapító szubjektív hangú reflexiója teszi ki (11–204), míg egy vékonyabb részben Bozóki András *Zöld utak* című tanulmánya olvasható. Utóbbi alapos áttekintést ad a zöld mozgalmakról a rendszerváltástól kezdve. Bozóki az LMP létrejötténél bábáskodott: ott volt a bűbátnövölgyi panzióban, amikor döntés született a párt ideológiai profiljáról, ő is részt vett a 2008-as előadás-sorozaton, amelyet az Ökopolitikai Műhely Alapítvány szervezett, és amelyből kinőtt az LMP. Bozóki tehát nem a kívülálló szemével nézi a történetet (legalábbis a 2010-es parlamentbe kerülésig, hiszen akkortól a politizálás súlypontja a frakcióra tevődött). Sajnos a tanulmány értékét (a zöld mozgalmak, illetve az LMP bemutatására való törekvést) kissé lerontja, hogy a szerző már az első mondatokban szájbarágósan, kissé patetikus hangnemben eligazítja az olvasót az LMP-n belüli nézeteltérésekkel, belső vitákkal kapcsolatban: „Ez a könyv azokról a fiatal politikusokról, aktivistákról és szakértőkről szól, akik életük egy pontján arra szövetkeztek, hogy megújítsák a magyar politikát. Akik abban hittek, hogy lehet más a politika. Aktívan részt vettek az LMP megalapításában és felfuttatásában, majd a párt önsorsrontó belső harcaiból kiábrándulva, 2013 elején mindannyian kiléptek az LMP-ből és megalapították a Párbeszéd Magyarországiért nevű zöld-baloldali pártot, később pedig csatlakoztak az ellenzéki összefogáshoz” (205).

Később Bozóki egyértelműen leterzi a garast a renegátok mellett, akik nem értettek egyet az LMP tagságának többségével, miszerint a pártnak a saját útját kell követnie, kívül maradván a Fidesz–KDNP és a baloldali ellenzék vitáin. Bozóki szimpátiája kimondatlanul is a pártból távozó politikusoké, akik „szerint a saját út reménye csak akkor lehet reális, ha demokrácia lesz, ehhez pedig a demokratikus ellenzéki erők szélesebb összefogására van szükség” (233–234). Ráadásul a szerző „elvileg is problematikusnak” minősíti az LMP deklarált „értékszintézisét”. Nem az állásfoglalás élességével van probléma, hanem azzal, hogy Bozóki utószava óhatatlanul is a meginterjúvolt személyek véleményét ellenpontozza. Például Jávor Benedekét, aki 190 oldallal korábban egyoldalas, logikusan végigvitt és érvekkel alátámasztott gondolatmenetet fejtett ki arról, miért volt szükséges a baloldali, jobboldali és liberális gondolat szintetizálása. Bozóki érezhetően rosszallja, hogy az LMP tagsága úgy tett, „mintha normális demokráciában élnének”, miközben a szakpolitikai kérdésekben elismerni a következetességüket (227). Mindez azt az érzetet keltheti az olvasóban, hogy az utószó megírására afféle „sorvezetőként” volt szükség a volt LMP-s politikusok pályafutásának és szubjektív elbeszélésének „helyes” értelmezéséhez. Ráadásul két választás eredménye igazolja az értékszintézis helyességét, és cáfolja Bozóki LMP-kritikájának igazságosságát.

Összességében Petőcz György kötete egy ígéretes vállalkozás: a jelenkortörténet egyik legérdekesebb fejleménye az LMP megjelenése és felfutása. Ugyanakkor némi hiányérzetünk is van. Mindenekelőtt azért, hogy hiányoznak az LMP mai vezetői, így az olvasó

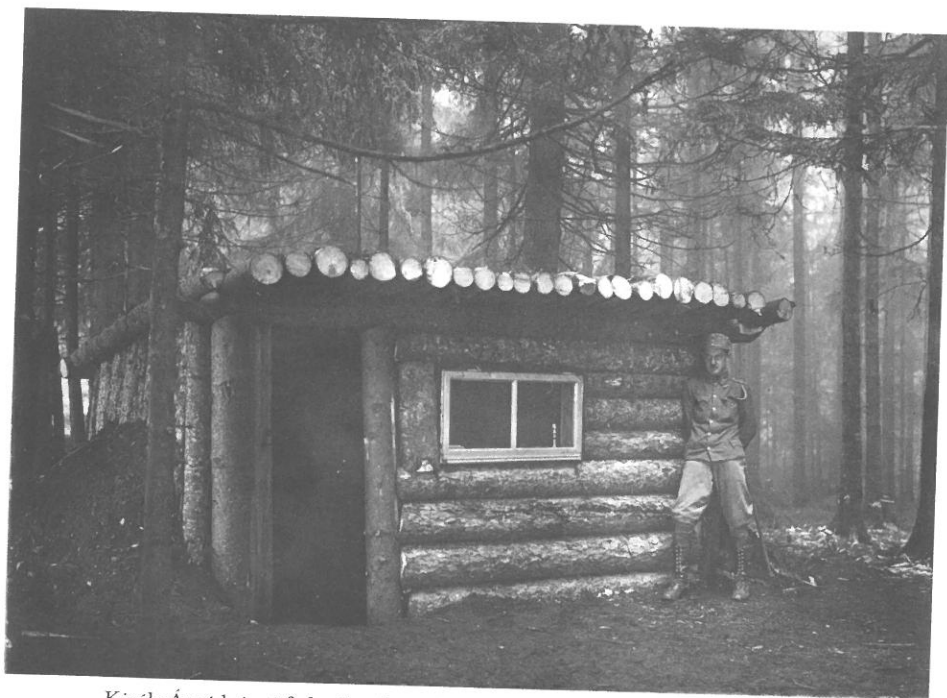
– mint a cím is sugallja – egy történetet ismerhet meg. De Schiffer András és mások „története” nélkül ez a párttörténet torzó. Félő, hogy az olvasók – és különösen a publicisták – nagy részének figyelme az LMP belső vitáira szűkül, és kevésbé tudatosul a zöld mozgalom sokféleségének (egyebek között a konzervatívizmussal való kapcsolatának), valamint a mozgalmat keresztülmetsző kelet–nyugati törésvonalnak a léte; holott ezek alapvetően befolyásolták a párt létrejöttét, programalkotását és taktikáját. Mindenesetre a könyv ígéretes kezdete az LMP kutatásának. Remélhetőleg lesz még folytatása.

Húsvéti barátkozás az oroszokkal egy szétlőtt páncélvonat előtt, Olyka, 1916

Markovits szakaszvezető és tüzérei, Olyka, 1916 január-május

Király Árpád tiszti fedezéke előtt a Mezővésztetőn, Borszék, 1916. november